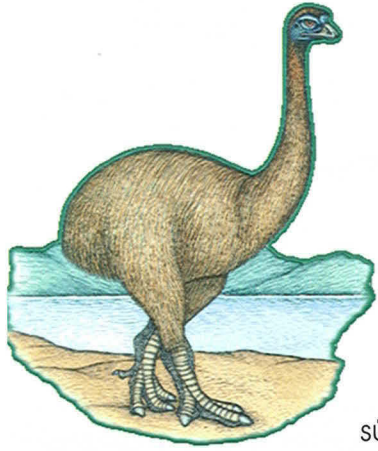

Günümüze Yalnız Resimleri Kaldı!..

Moaslar

Dünyamızda soyu tükenen ya da tükenen kuşları anlatmayı sürdürüyoruz.

Mauritus'un "dodo"larını,

Madagaskar'ın filkuşlarını anlatmıştık. Şimdi de Yeni Zelanda'nın moaslarını anlatacağız. Moaslar kim mi? Söyleyelim. Onlar bir aile, yani hayvanlar ailesi; kiviler takımının bir ailesi. Pleistosen denilen jeolojik zamandan yakın zamana kadar moaslar Yeni Zelanda'da yaşamlarını sürdürmekteydiler. Bu ailenin 24 kadar türü vardı. Birbirinden farklıydı bu türler: Şöyle ki kanatsız, ayaklarında 3-4 parmak taşıyan, bitkilerle beslenen bu kuşların bazıları dev yapıydı. Bazıları da bir hindi kadardı ve yalnızca 10-12 kg geliyorlardı. Dev yapılı olanlara gelince, 3-3,6 metreye kadar boylanabiliyor ve 250 kg çekiyorlardı.

Yapıları böyle hantal olmasına karşın, moaslar hem çok hızlı koşuyor hem de darda kalınca kendilerini savunmak için sıkı tekme atıyorlarmış. Beslenmeleri de ilginç. İskeletlerinden ve bazı kalıntılardan tohum, meyve, yaprak ve ot yedikleri anlaşılmış. Bir moas türünde dişilerin yerdeki çukurlara bıraktıkları yumurtalarının çapı 18 cm ve uzunluğu da 25 cm civarındaymış.

Bu kuşlar ne yazık ki artık yok. Onları yalnızca resimlerden tanıma şansımız var. Gelin birlikte Yeni Zelanda'ya uzanalım ve moasların acıklı öykülerini birlikte gözden geçirelim.

Yeni Zelanda Okyanusya'da başlıca iki adadan

Yeni Zelanda'da yaşamış ve özellikle yerliler tarafından eti çok yendiği için soyu tükenmiş olan azman moas (*Dinornis maximus*) şimdi yok.

oluşmuş bir ülke. Nüfusunun % 90'ı beyaz ırktan. Ama Yeni Zelanda'da bir zamanlar nüfusun büyük bir çoğunluğunu Maoriler, yani Polinezya'dan gelen yerli halk oluşturuyormuş. Maoriler 20. yüzyılın başlarından beri azalmaya başlamışlar. Şimdilerde Yeni Zelanda'da yaklaşık 250 000 Maori yaşıyor. Peki bunları neden anlatıyoruz? Çünkü, moasların sonunu, önce yerli halk Maoriler; sonra da Avrupalılar hazırlamışlar. Bunlara şimdi kendisinin de soyu tükenmiş olan "Haast kartalı"nı ekleyebiliriz. Uçabilen en büyük kuş olarak da nitelendirilen bu kartalın kanat açıklığı 3 m, pençeleriye 7,5 cm uzunluğundaymış.

Bu heybetli kartallara, heybetli moaslar herhalde çekici bir ziyafet olmuştur.

Büyük olasılıkla moasların bütün türleri aynı zaman dilimi içinde tükenmedi. Farklı türler değişik zamanlarda tükenmiş olabilir. Nitekim iri yapılı moasların 17. yüzyıl sonlarına doğru yok olduğu, küçük yapılı türlerinin bir kısmının 19. yüzyılın sonlarına kadar varlıklarını sürdürdügü sanılıyor.

Biz gene Yeni Zelanda'daki moasların başlangıçtaki yaşamına dönelim. Bu adada yaşamlarını büyük bir keyifle sürdürüyordu moaslar. Çünkü, ne başka memelilerle ne de karasal omurgalılarla ilişkileri yoktu. İnsanlar da henüz Yeni Zelanda'da koloniler oluşturmamışlardı. Bu nedenle ada rengârenk yerli kuşların bulunduğu, yeşillikler içinde civil civil bir yerd. Moaslar uçmaya hiç gerek duymadılar; dolayısıyla uçamamalarını hiç dert etmediler.

Derken Polinezyalılar, yani Maoriler adaya geldiler. Adaya vardıklarında bu olağanüstü güzellikteki kıylara "Aotearoa" dediler. Bu sözcük uzun, beyaz bulutun bulunduğu yer anlamına geliyordu. Maorilerin buraya gelişleri 1350 yıllarına rastlıyor.

Ama adaya çok küçük gruplar halinde gelişlerinin zamanı daha eski. MS 700 dolayları. 1350 yılından sonra moaslar için kötü günler başlıyor. Hemen her gün birer ikişer yakalanıp öldürülüyorlar. Öyle ki 1500 yıllarına gelindiğinde soyları neredeyse tükeniyor. O zamanlarda bu kimin umurunda? Herhalde moaslar ilk kez insanla karşılaşp bunu yaşamlarıyla ödediklerinde uçamadıklarına kim bilir ne kadar çok yanmışlardır?

Maoriler moasları önce eti için avladılar, kemiklerini de mızrak ucu, kanca ve süs eşyalarının yapımında kullandılar. Yumurtalarını da su kabı yaptılar. Öte yandan fare, köpek gibi insanların adaya getirdiği hayvanlar da bu yumurtalardan besin olarak yararlandılar. Nitekim 1700 yıllarının sonlarına doğru dev yapılı moaslar yok oldu.

Avrupalılara gelince. Bu tükenişte payları olmadığı iddia ediliyor. Onlar ilk kez 17. yüzyılda Abel Tasman'ın gemisiyle adaya geliyorlar. Sonra da 1769'da Kaptan Cook Yeni Zelanda'ya adım atıyor. Bu durumda, Avrupalıların adaya gelmesinden çok önce moaslar tükenmiş olmalı. Hatta araştırmacılar ilk kez bazı kemik parçalarını inceleyip, adalarda bir zamanlar dev kuşların yaşadığını fark edinceye kadar, Avrupalılar moasların varlığından habersizdiler. 1830'lara kadar da haberdar olmadıkları söyleniyor. Ama bazı kaynaklarda da bu tükenişte önce yerli halkın ve sonra da Avrupalıların payı olduğu belirtiliyor.

Moasların son örneklerinin çoktan ortadan kalkmış olmasına karşın, onların bir zamanlar var oldukları, araştırmacılar ve kamuoyu arasında büyük heyecan yaratmakta. Şimdi de Ortega Üniversite-

si'nden bilim adamları moasın genetik bir kopyasını yaratmak için girişimde bulunmuşlar. Moasın DNA'sını

içeren moas ayağı Japonya'ya gemiyle aktarılacak ve tavuk embriyosu içine bu DNA aktarılacak. Bir de aynı çalışmayı devekuşu yumurtasıyla yapmayı ve böylece büyük bir kuş elde etmeyi tasarlıyorlar. Ama bu çalışmalar şimdilik gerçekleştirilememiş. Çünkü buna ne maddi anlamda güç yetiyor ne de moasın kemiğine sahip olan Maoriler buna yanaşiyor. Belki de Maoriler soyunu yok ettikleri bir hayvanın üzerinde yapılacak çalışmalar gündeme geldiğinde, şimşekleri üzerlerine çekmekten çekiniyorlar. Bizlerse bu kuşların varlıklarını yalnızca resimlerden biliyoruz; bir de Maori destanlarından ve Maori yer adlarından. Sözelimi "Te Kaki o te moa" yani "moas boynu" ve "Pukumoa" yani "moas göbeği" örneklerinde olduğu gibi.

Gülgün Akbaba